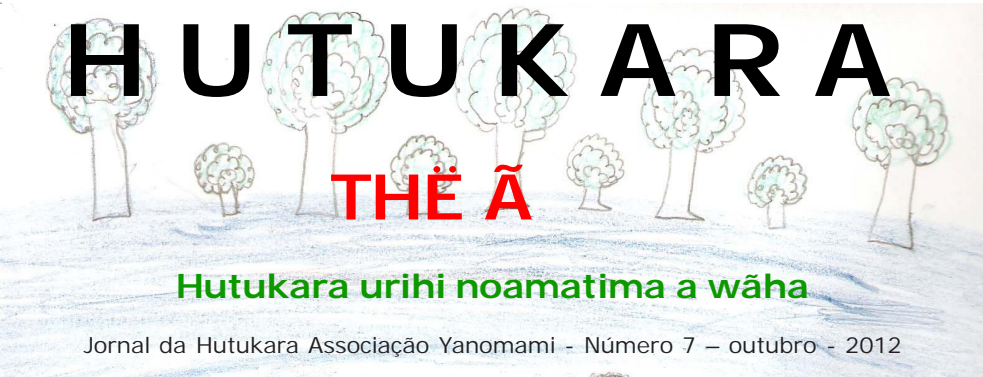

Hutukara Associação Yanomami a rëa hikia yaro yamak+ pihi yanik+ piria+ yamak+ pihi yanik+ ihirupë patamou. Inaha wamak+ yai kuu tëhë kamiriha thë ã hirimu totihi kami wamare ã huai wamare a pehetiaprã. Awei peheti wamarek+ noam+pu yaro napë pë noa ha taan+ wamarek+ He ruama+ yaro peheti thë ã xim+remanoa yama thë ã hiri, yama thë ã ora huai inaha moko wamak+, hiya wamak+, kihi pata wamak+, kihi professor, *AIS*, conselheiro, xaripi wamak+ kaki wamak+ pihi pairio pë kamiriha peheti urihi noamatima thë kutaenë kihi napë e thë ã kaki *importante* yama thë tha+ yaro ipa nahi ham+ ya thë tha+ yaro wamak+ naka+. Wamak+ naka+ tëhë wamak+ ohi wayamaimi, wamak+ ohi toa+ hikia, napë pënë yamak+ ohi tërëmahe wamarek+ pair+pra+he. Inaha yamak+ thë tha+ yamak+ ohi në ohotã wamak+ pihi kuu nomai! Kami ya hutupë waisipë maki napë wamotima ya e thëk+ ha nakarin+ herea ya pata tha+ yaro inaha ipa ya thë pë ha nakarin+ yamak+ kôkao, pree yamak+ wãaha praukupë nape pën+ wamarek+ ãha praukama+ he tëhë yama k+ ãha wawëma+ tëhë kutarenaha yanomae yamak+ nohimayu, in+ thë ã hiria potayu he tëhë thë ã waotoprario. In+ tëhë *governo federal* akaki n+ wamarek+ yai rimipou tëhë yamak+ temi pir+o xaaariowi thë kua. Awei inaha thë kutaopë in+ thë ã waoto hikio xaari ya thë ã wëa hikikema wama thë ã hirirema kami Yamomae kahikãha wamak+ ã hwa+ yaro yayo a thë ã kuo kunaha wama thë ã hiripraimi, kami yamak+ pata pën+ inaha yama k+ noathayuwi thë ã hiri kutaenë wamak+ noa moyamë huxurema wamak+ pihi në tao puowi kihi wamak+ koa+ tëhë ipa nahiam+ wamak+ kokamopë inaha kamiyan+ ya thë thapou, inaha thë ã kutaoma. Eha thë heã hewëprarioma thë ã warioma ya thë ã rapemari tëhë thë ã xia titihipru maopë eha thë he wëa. Kaho wamak+ pata wamak+ kiha ya pihi pairia, ya pihi topraru, kahowamak+ pihi kuu mao kunaha kami ya kaki ya pairioimi kua yaro kami ya në thë ã hewëprarema. Hweha oni xapiri pën+ thë ã oni xatimapopeheha oni hewëpopeheha thë hewëprarioma ya thë ã kutaoma. Napë thë ãha *boa tarde, boa noite, bom dia* thë ã maprarioma ya kopuhuruma. Kua hikia.

Davi Kopenawa Yanomami.

Foto: Edson Sato

**VII Assembléia Geral da Hutukara Associação Yanomami
20 Anos da Homologação da Terra Yanomami**

Awei! Pree pata wamak+ ha kamiyan+ ipa ya thë ã wëa+ pihioma. Hapënaha yamak+ kua+ yaro ipa nahiam+ pata yamak+ thouha+wi yamak+ nakayu. Witipi thë ha wamarek+ naka+ tha? Wamak+ pihi kuu n+mai! Hapë naha thë kua yaro.

Yutuha napë pata pën+ kami wamarek+ urihipë noam+riwih+ thë pë warokema yaro inaha thë kua, napë thë ã: **comemoração vinte anos da homologação da Terra Yanomami** thë kuprariowi in+ yama thën+ praia+ pihi, yamak+ iriamu, yamak+ noa mōyam+ thayu, inaha thë kua yaro hwei tëhë kami yan+ hwei ipa ya thë ã xima+ kaho wamak+, wama thë ã thaa pë, wamak+ moyamëopë, wamak+ pihi në tao xoao. Kihi pata wamak+ kakii, ihiru hiya thë pë kakii, thë ã tha+ hikia makurahi, thë ã wëa+ in+prupoimi yaro he, kua yaro hwei tëhë, hwei napë papeo e sik+ ha *jornal yanomami* yama thë ha thaprarin+ kaho wamak+ ham+ ya thë riã xima+. Yamak+ thë xima+ tëhë kami yamak+ urihipë ham+ aviãopë ithouwi ham+, jornal a waroki tëhë *professor* pën+, *AIS* pën+, napë thë ã tha+wih+ pën+, yanomae thë ã oni taa+wih+ pën+ hwei ipa thë ã wëa+ hetoreapëhe inaha thë kua yaro ya thë ã ha *gravabrarema*.

Foto: Moreno Saraiva/ISA

Witipi thë ha wamareki yëmëkamai pihio tha? Wamaki pihio ku nomai! Kami ya ki piri-rehami, Watoriki yahiha, hwei poripa kaki a ha maikini a hwa korayuwihana napë e thë ã *mês de outubro* tëhë yamaki riã pata kokamou yaro, yamaki piria kutarenaha kihami Roraima thëri pëxë, Amazonas thëri pëxë, napë pëxë, yamaki nohimawii thë pëxë, yamaki riã kokamou, yamaki riã noathayu, yamaki urihipë noa mayopë, inaha ya thë thai. Ya thë thai ha wamaki pihio topraru. Witipi thë ha wamaki pihio topraru? Kami yamaki urihio pë noamayopë thë kutaenë kami yamaki temi piriopë, kami yamaki ihirupë patapë.

Napë ai pëni *fazendeiros, garimpeiros, mineração*, ihio thëpë kakiini wamareki urihipë wariã mao pëhe wamareki noa wayamaï mao pehe, inaha kure thë ha yamaki riã kokamou, yamaki noa thayou, inaha thë kua yaro hwei *jornal* yanomae thë ha wamaki noa thai, wamaki yëmëkamai, kaho wamaki wamarekini thai hikio, hiya wamakini wamareki thai mai wamareki ha hiripouni napëpë ha wamarea hiripraïhe. Inaha thë kua yaro pree yanomae wamaki piriaï kutaopënahana kami yani wamaki roamipu yaro, witi pi thë ha wamareki noamipu tha? Wamaki pihio kuu nomai. Kami yaha patarini, ya ha yawëriini, napë pëni wamareki urihipë wariãwihio wamareki mau upë xamiamawihio, wamareki urihio pënë tiëheni yamaki xawara pëamëwii thë kua yaro. Xawara a ha praukani yamaki porepëni òhotamaï yarohe, ihio thë ha yamaki noa riã thayu. Napë yama pë ha nakarini yama ki noa riã thayu, yamaki noathayu tëhë ai napëpë pataowii yama pë ha nakarini kami yamaki urihio pëni hakomapani yamapë noa riã thai.

Witipi thë ha wamareki komi nakai tha? Wamaki pihio kuu nomai thë yai totihi. Witipi thë ha thë totihi? Kami yamaki urihipë totihi kuopë, yamaki urihipë hami yaro pë kuopë: paxo pëxë, xama pëxë, warë pëxë, kihio mau upë au kuowii thëxë, yamaki temi piriotiwi thëxë, yama thë urihio riã noamaï yaro, yamaki temi pirioti yaro napë yamapë pihio riã tatohamaï yaro, yamaki riã kòkamou Watoriki thë yahiha. Inaha ya thë ã ximirema hwei *jornal* siki ha wamaki noa moyami hirakema, wamaki pihio moyami rãmarema, haixopë kurenaha yama thëpë thai. Inaha yama thë thai yaro wamareki noamiponoo ai wamaki pihio kuu tiko nomai. Ipa wama thë ã hiri tëhë, wama thë ã totihiari tëhë, ya thë ã wëa hikikema, napë pata pëni *governo federal* ani *garimpeiro* pë ha yaxurini *demarcação* thë thakiwi, thë ha kuprariowii yama thë riã në praiã, yamaki iriamopë, yamaki xiwahiapë, inaha yamaki kuaiha yama ki nakayu.

Kami yani wamaki nakai tëhë ya pihio topraru wamaki pihio topraru tëhë awei ihio naximi ani wamareki noamëpu yaro wama thë ã kãe hiri peheti wã, urihio praha yaro napëpë urihio pëhami praha yaro wamareki noa payëkëpu yaro wamareki noa thai taa wamaki pihio kuu tëhë kamirihana thë totihi, hiya wamareki moyamë apë, *professor* wamaki kaki, *AIS* wamaki kaki, *conselheiros* napëpë hami wamaki huuwëi, *saúde* herea a thai he tëhë wama thë ã ka rihio wama thë ã pree kòkamou ipa nahi hami inaha thë kuai. Inaha yama ki nakayu thë kua dia 15 a 20 de outubro de 2012 thë kuo tëhë yamaki riã kòkao ipa nahiha, ihio tëhë wamaki ne òaeawii ipa thë pëni wamaki na pë kãe praiãwii yamaki nohimayuwi, yamaki wakëmamou, ara yama xinaki hoo puwi, yamaki heriwi, inaha yama ki riã thai. Totihi, ya thë riã ora keamaïwi, awei inaha thë totihiãnoa. Inaha kami yama ki urihio pë hami thë kuai tëhë, kihio napë pëni urihio wamareki urihio pë hukëaï pihiowi tëhë yama pë hetatomapu tëhë kamirihana thë kohipë yamaki noamayu, yamaki nohimayu tëhë napë pëni yamaki taaimihe, wamareki tiramaïhe. Awei inaha yanomae thë pë nohimayou prauku kuë yaro yama thë pë wayamaï tëhë kihio napë pata pëni thë ha turupraheni wamareki noa ha rahupraheni wamareki huu wasupraï yarohe. Awei inaha thë pë noa thayo pë, kami yamaki yanomae yamaki kua hikia yaro wamaki pihio hëtëmu maopë urihio wama a thai hikia, yamaki mi kua pëaimi hwei urihio pata ka kii yutuha pata thë pëni kami yamaki pata Omama ani hwei urihio a raromawii a kutaeni yamaki piria, yamaki rimipou, wamareki pairipou, inaha wamaki pihio kuu tëhë thë totihi, kuë yaro *jornal* yama thë ã ha ximirema wama thë thaaï tëhë wamaki pihio topraru.

Awei kami ya huu paxio ya thë pë ã hiri napë ya thaa pë wamaki pihio kuu tëhë kamirihana thë waoto, wamaki pihio mohoti imi yaro kihio professor wamaki kakini, hwei wama thë ã oni ha taarini, kihio pata thë pëni thë ã oni thai maowihio thë pë wama thë he toremaki. Wama thë he toremaï tëhë kihio pata thë pë thë ã hirihio tëhë thë pë pihio topraru piriopë thë pë kiãapë pihio topraru reahumopë inaha kami yani ya thë thai yaro wamaki yëmëkamarema. Hwei papeo aha oni ha. Kami ya urihio hami wamaki huu mao tëhë wamaki hereamuwi kami ya huu pihio wamaki pihio hëtëmu tëhë kaho wamaki urihipë ha wamaki pirio tëhë totihi kami yamakini napë yama thë pë ka hiripuwii yamaki ihio yama ki noamapu hikia yaro wamaki huaï hikio yaro wamaki xuhurumu nomai. Awei ihio pë kua hikia.

Foto: Marcos W. Oliveira/ISA

Foto: Dário Vitorio/HAY

Foto: Dário Vitorio/HAY

Foto: Maurício Ye'kuana/HAY

Foto: Moreno Saraiva/ISA